

Putnu vērotājam Uldim Lipsbergam – 90

Pagājušajā gadsimtā ar putniem Latvijā aktīvi nodarbojušās vairākas ģimenes, kurās interese un praktiskās iemaņas tika nodotas no paaudzes paaudzē. Viena no šādām ģimenēm ir Lipsbergu dzimta no Salacgrīvas. Par ievērojamā ornitologa Jura Lipsberga putniskajām aktivitātēm varam lasīt šogad izdotajā atmiņu krājumā (Lipsbergs 2016), kurā ir arī stāsti par viņa vecāko brāli Uldi Lipsbergu, kas aktīvi veicinājis intereses rašanos un palīdzējis jaunākajam brālim ar padomiem un savu pieredzi. Lai gan Uldis darbojies ar putniem gandrīz visu mūžu, par viņa aktivitātēm līdz šim publicēta tikai fragmentāra informācija (Ozoliņa 1997; Zilvere 2012). Tāpēc ar šo pārskatu autors pastāstīs plašākai sabiedrībai par aktīvo putnu vērotāju, kurš saglabāja interesi par putnu pasauli vairāk nekā pusgadsimta garumā.

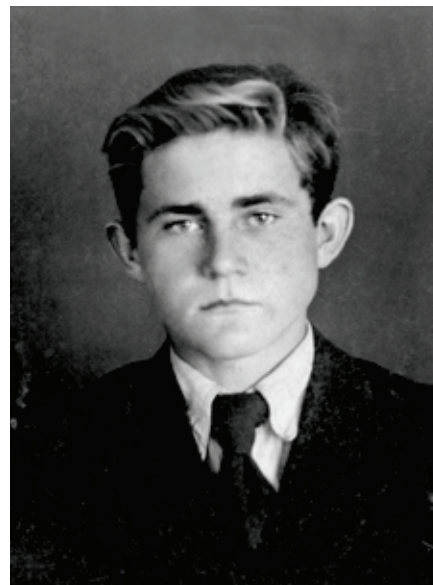
Piekrastes puika un savvaļas putni

Uldis Lipsbergs dzimis 1926. gada 26. jūlijā kā otrais bērns Kārļa Vilhelma Lipsberga (28.12.1893.–17.10.1981.) un Maijas Lipsbergas (dz. Jansone) (14.03.1898.–06.12.1992.) ģimenē¹. Ģimene dzīvoja "Lauteru" mājās Salacgrīvas apkārtnē, tolaik Svētciema pagastā, pie jūras. Tēvs nodarbojās ar piekrastes zvejniecību un lauksaimniecību.

Domājams, ka piekrastes bērnam interesi par apkārtējās dabas daudzveidību un sezonālajām norisēm veicināja regulāra atrašanās dabā. "Lauteru" mājas ir tieši uz Baltās–Baltijas jūras putnu migrācijas trases, tātad lieliska vieta putnu vērošanai. Ir saglabājusies skolas klade, kurā Uldis 14 gadu vecumā 1941. 1. janvārī sāka rakstīt piezīmes. Nākamajā, 1942. gadā, viņš nosūtīja vēstuli

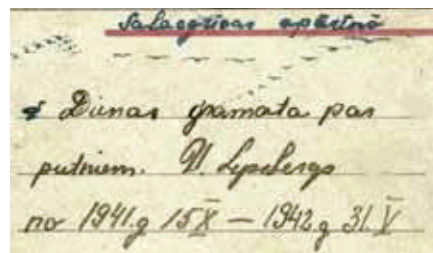
uz Latvijas Ornitoloģijas centrāli (LOC), kur detalizēti aprakstīja savus iepriekšējā gadā veiktos putnu novērojumus. Iespējams, ka tieši ar šo vēstuli viņš ieinteresēja LOC darbiniekus un tā bija iemesls tam, ka turpmākajos gados Uldis uzturēja kontaktus ar LOC vadītāju Bruno Bērziņu².

Pēc Salacgrīvas pamatskolas absolvēšanas, – jau kara gados (no 1942. g. rudens līdz 1944. g. pavasarim) Uldis mācījās Valmieras lauksaimniecības skolā. Pēc skolas absolvēšanas atgriezās mājās, kur palīdzēja tēvam saimniecībā un gāja līdzī jūrā. Šajā laikā viņš turpināja detalizēti pierakstīt putnu novērojumus gan Valmierā, gan Salacgrīvā u. c. Vēlos citēt dažas rindas no Ulda dienasgrāmatām, kas lieliski raksturo viņa pirmos soļus putnu atpazīšanā, aprakstot pamanītās atšķirības putnu sugu sastāvā, skaitā vai uzvedībā. Par putniem uz vadiem: "Šodien braucu uz Limbažiem. Šur tur vēl dzird kūkojam dzeguzi. Uz telefonu drātīm sēžot redz daudz zaļo vārnu³. Diezgan bieži redz arī pupuķus." (07.07.1942.) Pirmajā ziemas sezonā, kas pavadīta ārpus Salacgrīvas, viņu pārsteidza putnu skaitliskās atšķirības starp piekrastes un iekšzemes vietām: "Te, Valmierā, pilsētā putnu ļoti maz. Vārnu jau netrūkst, reizēm redz arī kovārņus, un tas ir arī gandrīz viss. Pāris reizes redzēju kraukļus, kuri ķīļdojās ar vārnām, tad pārs zīlīšu un dzilnīšu, zvirbulu un baložu gan ir vairāk, bet tas ir arī viss. Žagatu vēl te neesmu redzējis, nemaz nerunājot par siļiem un dzēņiem." (15.11.1942.) "Redzēju svilpju tēviņus un mātītes, kuri barojās pie putnu galdiņa. Redzēju arī tauku un pelēko zīlīti, dzilnīti." (30.11.1942.). "Valmierā 15.12.1942. novēroju, ka te, pilsētā, pelēkām zīlītēm ir pavi-

Uldis Lipsbergs, 1942.g.

Foto no J. Lipsberga arhīva.

U. Lipsberga ornitoloģisko piezīmju klades vāka fragments.

sam cits sauciens. Nekad neesmu no pelēkām zīlītēm te dzirdējis viņu tik parasto "džē-džē-džē", kurš mežā sastaptām zīlītēm tik parasts. Viņu saucieni te vairāk līdzinājas cekulaino zīlīšu saucieniem. Varbūt te ir darīšana ar ģeogrāfiskām pasugām – pelēko un purva zīlīti?"

Astoņpadsmit gadu vecumā, 1944. gada vasarā⁴, U. Lipsbergu piespiedu kārtā iesauca Latviešu leģionā, kam sekoja dalība karadarbībā, ko viņš noslēdza Kēnigsbergas (tagad – Kaļiņingradas) apkārtnē. Nonākot Sarkanās armijas gūstā, kāds laiks pavadīts padomju filtrācijas nometnēs Rīgā un Ļeņingradas

⁴ Šajā gadā pēdējais pieraksts dienasgrāmatā ir datēts ar 28.06.1944., domājams, ka ap šo laiku viņš tika mobilizēts vācu bruņotajos spēkos. Nākamie pieraksti, tikai sākot ar 25.03.1947., kad pierakstīta informācija par pirmajiem pavasara migrantiem Salacgrīvas jūrmalā.

¹ Citi bērni Lipsbergu ģimenē: Rita (11.04.1924.–31.10.2010.), Ilga Maija (31.05.1931.–01.09.1989.) un Juris (25.07.1939.). Dzimtas saknes kopš 18. gs. nāk no Igaunijas.

² Latvijas Universitātes Zooloģijas muzeja fondos ir reņģu kaijas ādiņa no Salacgrīvas jūrmalas, kuru fondam sagādājis U. Lipsbergs un kas datēta ar 14.07.1943. Sugu noteicis B. Bērziņš.

³ Kad Latvijā tika uzsākta intensīva elektrības, telefona un citu vadu montēšana gar ceļiem, zaļās vārnas sāka tos izmantot par medību un atpūtas vietām.

apgabalā, kurā, starp citu, viņš saticis arī putnu vērotāju no Latvijas Georgu Lejiņu⁵. Kara izskaņā piedzīvotās šausmas un filtrācijas nometnēs pavadītais laiks iedragāja jaunieša veselību. Sakarā ar PSRS vadības lēmumu atgriezt dzimtenē baltiešu kara gūstekņus, kuri nav izdarījuši smagus kara noziegumus, 1946. gadā U. Lipsbergs atgriezās dzimtajās mājās un uzsāka darba gaitas Salacgrīvā. Šajā laikā viņš nodibināja kontaktus ar Latvijas Ornitoloģiskās stacijas (LOS) ornitologiem Rīgā un uzsāka putnu gredzenošanu. 1949. gada 6. februārī viņš piedalījās LOS dalībnieku kopsapulcē Rīgā.

Sibīrijas izsūtījuma periods (1949–1956)

1949. gada 25. martā Lipsbergu ģimeni⁶ deportēja uz Sibīriju – Tomskas apgabala Kargasokas rajonu. Par izsūtīšanas iemeslu padomju varai kalpoja gan ģimenes tēva zemes īpašumi, gan vecākā dēla dienests vācu bruņoto spēku sastāvā. Sibīrijā piespiedu nometinājumā ģimene pavadīja septiņus gadus.

Pirmie putnu novērojumi Sibīrijā veikti 1949. gada 9. aprīlī, Tomskā, kur atradās izsūtīto cilvēku sadales punkts. Nākamajā mēnesī visu ģimeni nometināja Boļšojpodjelņikas sādžā (село Большой Подбельник) Obas upes krastā. Strādājot vietējā kolhozā, uz lauka vai meža darbos, U. Lipsbergs turpināja vērot putnus, vakaros pierakstīja kladē ziņas par dienas laikā veiktajiem gadījuma novērojumiem. Daļu no Sibīrijas putniem bez noteicējiem uzreiz nevarēja atpazīt, tāpēc šādiem gadījumiem viņš pats bija izdomājis savus nosaukumus, piemēram, dzeltenais zvirbulis (vēlāk ar noteicēju konstatēta kā birztalu stērste *Emberiza aureola*). Kad nometinājuma perioda beigās viņa brālis Juris Lipsbergs atgriezās dzimtenē, no Rīgas Uldim tika nosū-

tīts padomju putnu noteicējs. Pat izsūtījumā ar līdzīgi paņemtajiem gredzeniem U. Lipsbergs turpināja putnu gredzenošanu: 1949. gadā (23.–31.08.) un 1951. gadā (15.07.–18.08.) sādžas apkārtnē apgredzenoja 30 putnu mazuļus (18 griezes, piecus ormanīšus, četras purva tilbītes, vienu dzelteno cielavu un divas līdz sugai nenoteiktas stērstes). Sibīrijā viņš arī medīja – uz dzimteni atveda gan dienasgrāmatas par putniem, gan arī dažus desmitus putnu ādiņus⁷, kas vēlākajos gados nonāca LVU Zooloģijas muzejā.

Sibīrijas izsūtījumā, 26 gadu vecumā 1952. gada 6. septembrī Uldis Lipsbergs apprecēja Ilgu Skaidrīti (dz. Veckalns, 1928.g.), no citas latviešu izsūtītās ģimenes. Nākamajā gadā (08.08.1953.) ģimenē piedzima dēls Ivars. Lai panāktu atlaišanu no piespiedu nometinājuma vietas, K. Lipsbergs bija rakstījis lūguma rakstus pat PSRS Ģenerālprokuratoram Maskavā. Ar rīkojumu par atbrīvošanu (no 20.08.1956.) ģimenei atļāva izbraukt uz dzimteni⁸.

Gredzenoto putnu mednieks

1956. gada rudenī ģimene atgriezās dzimtenē, bet Lauteru mājas bija nacionalizētas, izveidoti atsevišķi dzīvokļi, kuros izmitināti sveši cilvēki. Vienā no istabām dzīvoja dārznieks Kaļķītis, kurš atļāva ģimenei apmesties savā dzīvoklī. Par U. Lipsberga turpmāko un vienīgo darba vietu kļuva Salacgrīvas zvejnieku kolhoza “Brīvais vilnis” zvejas brigāde. Jau 1960. gadā kolhozs blakus Lauteru mājai uztādīja saliekamu mājiņu, kur uz dzīvi pārcēlās viņa ģimene. Brālis Juris Lipsbergs šajā laikā trīs gadus pavadīja dienestā padomju armijā Čeljabinskas un Permas apkārtnē (1960.–1963.g.), bet pēc atgriešanās pārcēlās uz dzīvi Rīgā, kur mitinājās māsa Ritas dzīvoklī Blaumaņa ielā.

GREDZENĀ NOTĀBUŠO	EF 3881 OIS MUSEUM PARIS
SUGA SUGA	Anas crecca-wings
DZIM. VEC. DZIM. VEC.	2 g. nes
GREDZENOTS GREDZENOTS	23.2.59 16.3.59 kontrolēts Francijā Jeu de Valat - de Sambuc/hts (B. du Rhône)
ATLAISTE ATLAISTE	17.8.59 pi Salacgrīvas jūrā
PĪESTĀRS PĪESTĀRS	nošauts
GREDZENOTĀIS GREDZENOTĀIS	Station Ornologique T. de Valat
ATLAISTE ATLAISTE	U. Lipsbergs

Paziņojuma kartīte par Francijā gredzenotu krikli *Anas crecca*, kas nošauts Salacgrīvā, 1959.g.

Atkal dzīvojot “Lauteros”, U. Lipsbergs turpināja putnu vērošanu un gredzenošanu⁹. Strādājot par jūras zvejnieku, viņam un viņa kolēģiem regulāri no tīkliem nācās izņemt noslikušus putnus, daži no tiem bija apgredzenoti. Daudzus beigtus putnus izskaloja arī liedagā. Tāpēc viens no U. Lipsberga organizatoriskajiem sasniegumiem bija šādu gredzenoto putnu atradumu apzināšana un lūgums arī draugiem, paziņām un kolēģiem ziņot par atradumiem. Periodā no 1957. līdz 1990. gadam viņš ziņoja par Salacgrīvā un tās apkārtnē – jūrā, liedagā vai piekrastes joslā – nošautiem, sagūstītiem vai atrastiem mirušiem 85 gredzenotiem putniem. Interesanti, ka jūras zvejnieki iezīvoja divas gredzenoto putnu kontroles pat no Zviedrijas piekrastes!

Ari par saviem interesantākajiem putnu novērojumiem viņš regulāri ziņoja ornitologiem. Piemēram, 1960. gadā no 8. līdz 17. janvārim Kuivižu niedrājā viņš pirmoreiz Latvijā novēroja bārdzilītes (Спуриц 1961), 20. gs. 60. gadu sākumā sniedza ziņas par Salacgrīvas jūrmalā

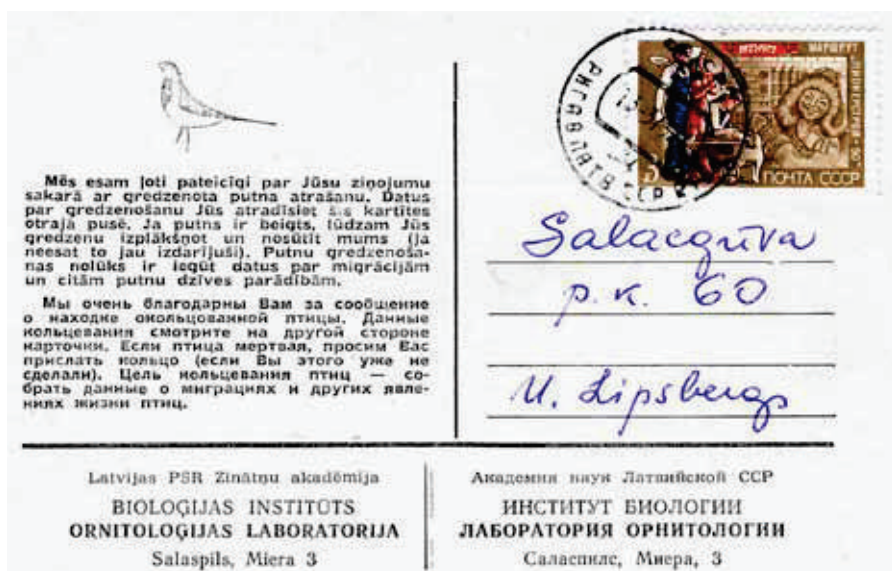
5 Par Georga Lejiņa putniskajām aktivitātēm un tikšanās ar U. Lipsbergu lasiet rakstā: Matrozis R. 2014. Dabas pētniekam Georgam Lejiņam – 100. *Putni dabā* 2014/3: 42-48.

6 No Salacgrīvas “Lauteriem” izsūtīja visu ģimeni, izņemot vecāko māsu Ritu, kura tajā laikā studēja un dzīvoja Rīgā, Blaumaņa ielā, pie radniekiem.

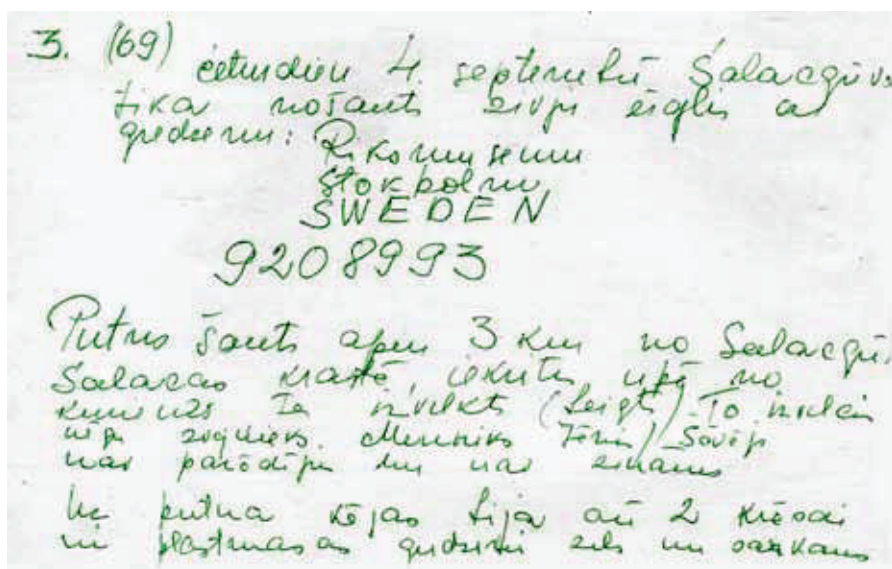
7 Šeit varētu saskatīt zināmu līdzību ar Kārļa Grīguļa (1886–1972) no Sibīrijas uz dzimteni atvestajām putnu ādiņām 1924. gadā, par ko 1920.–1930. gados rakstīja masu mediji.

8 Pēdējais putnu novērojums Sibīrijā pierakstīts 07.10.1956.

9 Periodā no 1957. līdz 1971. un 1975.g. kopā apgredzenoja 1301 putnu (pa gadiem – no 1 līdz 253 putniem).

Paziņojuma kartīte par atrastu gredzenotu putnu, 1972.gads.

Ieraksts U. Lipsberga gredzenoto putnu kladē par Zviedrijā gredzenota zivjērgļa *Pandion haliaetos* nošaušanu 1980. gadā.

ziemojošajiem ūdensputniem (gaigalām, garknābja gaurām u. c.; Виксне 1963), faktiski bija vienīgais, kas regulāri ziņoja par jūrā sastaptajiem lielajiem alkiem (Виксне 1967).

Vairākas no viņa vēstulēm saglabājušās Bioloģijas institūta Ornitoģijas laboratorijas arhīvā, un tās ļauj izjust autora emocijas un iedvesmu, stāstot par saviem novērojumiem. Piemēram, 1966. gada 6. novembra vēstulē U. Lipsbergs aprakstījis kādus novērojumus: "Sākšu ar retumiem, uz kuriem man ir zināma laime vai, pareizāk būs, kuri faktiski nemaz varbūt nav retumi. Vispirms sestajā oktobrī jūrmalā pie Salacgrī-

vas nolaidās brūnais ibiss (*Plegadis*). Tad otra lieta ar alkiem. Sevišķi par šo gadu gribas teikt, ka šis putns ir pavisam parasts. Uzskaitīšu šā gada atradumus (reģistrētos): 22. jūnijs – divi putni, 17. okt. – viens putns, 25. okt. – viens putns, 31. okt. – 14 putni (varbūt kāds uzskaitīts atkārtoti), 3. nov. – četri putni, 4. nov. – viens putns, 5. nov. – divi putni. Atsevišķās reizēs kopā redzēju 1–3 putnus."

Ņemot vērā, ka U. Lipsberga brūnā ibisa novērojums bija tikai ceturtais šīs sugas novērojums Latvijas teritorijā (kopš pirmā reģistrēta novērojuma tālajā 1823. gadā), šis vērtīgais faunistiskais novērojums tika arī publicēts

(Lipsbergs 1967) ar šādu aprakstu: "06.10.1966. Rīgas jūras līča E piekrastē 1,5 km uz S no Salacgrīvas novēroju brūno ibisu. Putns lidoja gar piekrasti S virzienā un nolaidās liedagā pie paša ūdens, kur acīmredzot meklēja barību. Man tuvojoties (ap 150 m attālumā), putns pacēlās spārnos, vairākas reizes pārīņķoja minētajā vietā un aizlidoja S virzienā." Lidz mūsdienām ir saglabājusies arī brūnā ibisa fotogrāfija¹⁰, kuru U. Lipsbergs paspējis uzņemt. Iespējams, ka fotogrāfija tapusi ar nepiemērotu objektīvu, tāpēc palielinājumā putna siluets nav ass, bet sugas pareizas noteikšanas apstiprinājumam šī fotogrāfija ir pietiekams pamats.

20. gs. 60. gadu beigās U. Lipsbergs pārtrauca aktīvu putnu vērošanu un brīvajā laikā kopā ar sievu Ilgu pievērsās daiļdārzniecībai, piemājas dārza labiekārtošanai. Jaatzīmē gan, ka, dzīvojot jūras malā, iekopto dārzu nereti postīja vētras... Par skaistākā dārza ierīkošanu ģimene saņēmusi arī dažādus apbalvojumus, to skaitā arī "pirmās vietas" republikā. Daudzi pašmāju dārzkopji brauca skatīties viņu iekopto dārzu un mācīties no saimniekiem. Vēl viena Ulda aizraušanās bija ainavu un zvejnieku darba gaitu fotografēšana. Kā kolhoza "Brīvais vilnis" fotokluba biedrs viņš piedalījās fotoamatieru darbu skatēs, piemēram, konkursos "Salacgrīvas rudens", "Aizsargājamie dabas objekti un vēstures pieminekļi", "Labākais piejūras dabas ainavas attēlojums" u. c., kuros arī saņēma apbalvojumus un atzinības rakstus. Daļa no viņa fotodarbiem glabājas Salacgrīvas muzejā. Pirms dažiem gadiem (14.04.–13.05.2012.) muzejā notika U. Lipsberga fotogrāfiju izstāde ar nosaukumu "Zvejnieks ar mākslinieka dvēseli".

Aktīvs putnu vērotājs (1977–1999)

Jauns pavērsiens U. Lipsberga aktivitātēs putnu vērošanā iezīmējams, sākot ar 1977. gada maiju, kad viņš

¹⁰ Šā raksta autors minēto fotogrāfiju ir atradis ornitologa Ģirta Kasparsona (1933–2015) arhīvā 2014. gadā. Mūsdienās fotogrāfija (izdruka) glabājas R. Matroža arhīvā kā Ģ. Kasparsona arhīva sastāvdaļa.

pēc vairāk nekā 20 gadu pārtraukuma atsāka pierakstīt novērojumus un darīja to līdz savai aiziešanai mūžībā. Ikdienā viņš sekoja norisēm dabā, īpaši putnu fenoloģijai, tāpēc šie pieraksti satur zinātniski vērtīgus lokālās putnu fenoloģijas (atlidošanas un aizlidošanas) novērojumus, kurus veicis viens novērotājs vienā vietā vai nelielā rajonā. Iespējams, zināmu stimulu šai darbībai viņš guva no sava aktīvā brāļa ornitologa, kurš šajos gados publikācijās aicināja visus interesentus ziņot par putnu atlidošanas un aizlidošanas laikiem (Lipsbergs 1977, 1978a, 1978b). Neskatoties uz zinātnisko vērtību, šie 22 gadu periodā veiktie faunistiskie fenoloģiskie novērojumi lielākoties palika neizmantojami, izņemot ziņas

Brūnais ibiss, 06.10.1966. Salacgrīvas apkārtnē.

U. Lipsberga foto.

I. tabula. Dažu putnu sugu fenoloģiskie novērojumi Salacgrīvas "Lauteros" un apkārtnē.

Datus apkopojis R. Matrozis, balstoties uz U. Lipsberga pierakstiem.

Melngalvas zoss (<i>Branta bernicla</i>)	1978.g. (12. un 19.10. no rīta zālē ganījās 18 putni kopā ar 1 baltvaigu zosi, bet 25.10. pie Lauteriem ganījās 1 putns), 1979.g. (02.10. 1 putns jūrmalā), 1986.g. (01.05. pie Ainažiem no rīta uz ūdens ap 100 putniem), 1989.g. (25.10. 1 putns nosēdas jūrā), 1990.g. (29.06. Lauteru jūrmalā 1 putns), 1992.g. (01.08. jūrmalā 2 putni; 14.10. Aivars Bērziņš nošāva 3 putnus no bara, kurā bija 12 putni); 17.10. uz D pārlidoja bars ap 60 putniem), 1993.g. (09.05. starp plkst 11 un 12 novērota migrācija - 170, 70, 90, 40 putni, kopskaitā ap 370), 1997.g. (09.07. uz sēres 1 putns), 1998.g. (06.06. uz sēres 2 putni; 07.06. 4 putni; 10.06. 4 putni; 13.06. 2 putni).
Zivju ērglis (<i>Pandion haliaetus</i>)	Novērojumi pavasara migrācijā vai ligzdotāji: 21.04.1992. (1, lidojumā uz Z), 06.05.1979. (1, lidojumā jūrā no Ainažiem līdz Salacgrīvai), 14.05.1995. (1, pievakarē lidojumā uz Z), 15.05.1997. (1, pārlidojot). Novērojumi rudens migrācijas laikā: 11.08.1984. (1, virs Salacas), 17.08.1997. (1, pārlidoja uz ziemeļiem), 25.08.1995. (1, pārlidoja), 31.08.1994. (1, lidojumā uz D), 05.09.1997. (1, lidojumā uz D), 01.10.1996. (1 putns sēdēja uz Salacas tilta margām), 03.11.1996. (1, medija jūrā).
Jūras ķīvīte (<i>Squatarola squatarola</i>)	Masveida pavasara migrācija maija 3. dekādē un jūnija 1. dekādē: 27.05. (ap 300, pārlidoja), 30.05.1993. (ap 70, pārlidoja), 30.05.1997. (uz sērēm ap 30, pa laikam ierodas citi bari, pēcpusdienā uz sērēm ap 160), 31.05. (ap 100, pārlidoja), 03.06.1998. (uz sērēm 26).
Sarkanā puskuitala (<i>Limosa lapponica</i>)	Masveida pavasara migrācija maija 3. dekādē: 25.05.1977. (ap 300, pārlidoja), 29.05.1979. (ap 200), 25.05. (pārlidoja ļoti liels bars) un 29.05.1987. (300, pārlidoja), 30.05. (ap 500), 31.05.1990. (ap 50, redzēti jūrmalā), 29.05.1994. (plkst. 4:00 ap 500 lidojumā uz ziemeļiem), 30.05.1997. no rīta uz sēres ap 400, pa laikam ierādās citi bari pa 20-100 putniem. Pēcpusdienā bars ap 1000 putnu (mazākā skaitā arī 04.06.1997.). 27.05.1998. (100, uz ziemeļiem).
Mazais zīriņš (<i>Sterna albifrons</i>)	Atlidošanas fenoloģija aprīļa beigās un maijā sākumā: 24.04.1982. (1), 27.04.1994. (1), 28.04.1993. (2), 29.04.1987. (1), 29.04.1998. (1), 30.04.1979. (1), 30.04.1980. (1), 30.04.1983. (1), 30.04.1992. (1, Kuivīzos), 03.05.1996. (1, Kuivīzos).
Lielais alks (<i>Alca torda</i>)	1977. gads (30.10. iepretim Salacgrīvai, apm. 1 km no krasta, novēroti 5 putni, vēl trīs reizes pa vienam putnam; 01.11. vienlaikus redzēti 7 putni, arī atsevišķi pa vienam; 02.11. bars no 4 putniem, vēl trīs reizes pa vienam; 03.11. iepretim Salacgrīvai 1 km no krasta 4 putni; 04.11. 3 putni, vēl trīs reizes pa vienam), 1978.g. (18.10. divās reizēs pa 1 putnam; 02.11. jūrā pie Kuivīziem, apm. 1km no krasta, redzēti 12 putni; 03.11. novērots 1 putns; 26.11. novēroti 3 putni; 28.11. novēroti 2 putni kopā), 1979.g. (06.11. novērots 1 putns; 13.11. 3 reizes pa 1 putnam, tad 2 putni un bars no 12 putniem), 1980.g. (07.07. iepretim Salacgrīvai 1 putns), 1981.g. (02.06. iepretim Ainažiem, apm. 10 m dziļumā novērots 1 putns; 23.06. apm. 1km uz SW no Ainažiem novēroti 2 putni; 03.11. apm. 1km uz R no Ainažiem novērots 1 putns), 1982.g. (28.10. jūrā iepretim Lauteriem 7 putni lidojumā), 1983.g. (18.04. starp Kuivīziem un Salacgrīvu novērots 1 putns; maija vidū novērots 1 putns), 1984.g. (04.-05.11. starp Ainažiem un Kuivīziem katru dienu pa 1 putnam), 1985.g. (01.06. pie Kuivīziem novērots 1 putns; 24.-25.10. 1km no krasta uz D no Lauteriem 1 putns), 1986.g. (06.07. pie Kuivīziem 1 putns; 22.10. 1 putns; 24.10. 1 putns; 27.10. pie Kuivīziem 1 km no krasta 4 putni; 31.10. uz SW no Salacgrīvas pārlidoja bariņi no 9, 6 un 7 putniem; 03.11. pārlidoja 1 un 7 putni; 04.11. pie Lauteriem 1 km no krasta 1 un 4 putni; 14.11. jūrā novērots ap 400-500 putnu, kuri lidoja dažādos virzienos), 1987.g. (15.10. pārlidoja 2 putni; 21.10. pārlidoja 1 putns; 28.10. apm. 3km SW no Salacgrīvas 3, 5 un 1 putns), 1990.g. (19.10. braucot no Kuivīziem un Ainažiem novēroti bariņi: 7, 7, 4, 4, 4, 3, 3, 3, 1, 1 putns), 1991.g. (16.10. Juris Krūmiņš pirmoreiz šoruden novērojis 2 putnus; 28.10. starp Kuivīziem un Ainažiem novēroti ap 50-60 putnu), 1992.g. (oktobra beigās novērots daudz putnu).
Pupuķis (<i>Upupa epops</i>)	Atlidošanas fenoloģija aprīļa beigās un maijā sākumā: 30.04.1983. (1, dzirdēts), 30.04.-01.05.1987. (1, dzirdēts), 01.05.1985. (1, dzirdēts no rīta), 03.05.1978. (1, dzirdēts), 04.05.1979. (2), 05.05.1996. (1, dzirdēts pie šķūņa).
Zilriklīte (<i>Luscinia svecica</i>)	Atlidošanas fenoloģija maijā: 06.05.1979. (1), 07.05.1993. (1, novērota dārzā), 11.05.1995. (1, novērota dārzā), 12.05.1988. (1, ielidoja siltumnīcā), 15.05.1987. (4), 24.05.1995. (1).

par dažām retām un aizsargājamām putnu sugām, kuras publicētas vienā rakstā (Lipsbergs *et al.* 1985). Tikai 2010. gadā U. Lipsberga pieraksti tika apzināti, digitalizēti¹¹ un turpmāk arī izmantoti.

Interesanti atzīmēt, ka, pateicoties U. Lipsbergam, Latvijas fauna papildināta arī ar vienu zivju sugu – biezlūpaino kefali *Chelon labrosus*, kuru viņš noķēra, 1980. gada 15. augustā jūrā pie Salacgrīvas, nofotografēja un aprakstīja. Šī suga apdzīvo Ziemeļjūru un ir reti sastopama Baltijas jūrā. Tas bija tikai ceturtais šīs sugas novērojums Baltijas jūras austrumdaļā (Pilāts u.c. 1988).

U. Lipsbergs reti izbrauca ārpus Salacgrīvas un tās apkārtnes. Padomju gados viņš bija iekļauts t. s. ārpus PSRS neizbraucamo cilvēku grupā. Tikai dzīves nogalē parādījās iespēja kā tūristam apmeklēt ārzesmes – 1988. gadā viņš apmeklēja Čehoslovākiju, bet nākamajā gadā arī padomju Gruziju.

Uldis Lipsbergs miris 72 gadu vecumā 1999. gada 3. jūlijā, apglabāts Salacgrīvas kapos.

Pateicības

Autors izsaka pateicību Dr.biol. Jurim Lipsbergam par iespēju iepazīties ar viņa brāļa U. Lipsberga pierakstiem un dienasgrāmatām, par fotogrāfijām no ģimenes arhīva, kā arī par vērtīgajiem komentāriem un papildinājumiem šim pārskatam. Paldies Ulda Lipsberga ģimenei par saglabātajām dienasgrāmatām, kas satur vērtīgu ornitoloģisku informāciju! Paldies LUBIOL darbiniekiem par iespēju iepazīties ar U. Lipsberga gredzenošanas atskaitēm un viņa vēstulēm no Ornitoloģijas laboratorijas arhīva.

RUSLANS MATROZIS,
matruslv@inbox.lv

¹¹ U. Lipsberga dienasgrāmatas oriģināli mūsdienās glabājas Salacgrīvas "Lauteros" pie viņa dēla Ivara Lipsberga. Ar laipnu viņa atļauju un Jura Lipsberga palīdzību visas dienasgrāmatas (20 kladēs rokrakstā par periodu no 01.01.1941. līdz 26.06.1999.) šā raksta autors 2010. gada decembrī ir digitalizējis.

U. Lipsbergs, pēc sava maizes darba būdams zvejnieku kolhoza "Brīvais vilnis" jūras arājs, sagatavo zvejas rīkus selgai. Kuivižu ostas zveju šķūnis. 1970. gadi.

Foto no U.Lipsberga ģimenes arhīva.

Literatūra

- Lipsbergs J. 1977. Putnu fenoloģiskā novērošana. Grām.: Dabas un vēstures kalendārs 1978. gadam. Rīga: 69–75.
- Lipsbergs J. 1978a. Kā jāveic putnu fenoloģiskie novērojumi. Grām.: Dabas un vēstures kalendārs 1979. gadam. Rīga: 81–87.
- Lipsbergs J. 1978b. Putnu rudens migrācija. Grām.: Dabas un vēstures kalendārs 1979. gadam. Rīga: 109–114.
- Lipsbergs J. 2016. Klaidonīga putnu pētnieka piedzīvojumi, Rīga, Jumava, 416 lpp.
- Lipsbergs J., Lipsbergs U., Strazds A., Strazds M. 1985. Retie un aizsargājami putni Rīgas jūras līča ziemeļaustrumu piekrastē. *Retie augi un dzīvnieki*: 63–70.
- Lipsbergs U. 1967. Brūnais ibiss (*Plegadis falcinellus* L.) Salacgrīvas jūrmalā. *Zooloģijas muzeja biļetens* 1: 111.
- Lipsbergs U. 1987. Alki sastapti lielākā skaitā nekā citugad. *Putni dabā* 1: 102.
- Ozoliņa G. 1997. Novēro gājputnu pārlidojumus. *Diena*, 06.10.1997., 11. lpp.
- Pilāts V., Zvirgzds A., Lipsbergs U. 1988. Pirmais reģistrētais biezlūpainās kefales – *Chelon labrosus* (Risso, 1826) – sastapšanas gadījums Latvijas piekrastē. *Retie augi un dzīvnieki*: 37–41.
- Zilvere I. 2012. Ulda Lipsberga fotoizstāde. *Salacgrīvas Novada Ziņas* nr.4 (33) (02.05.2012): 33.
- Виксне Я. А. 1963. Зимовка водоплавающих птиц на некоторых водоемах Латвии. *Орнитология* 6: 345–354.
- Виксне Я. А. 1967. Новые встречи редких и залетных птиц в Латвии. В кн.: Итоги орнитологических исследований в Прибалтике. Таллин: 57–62.
- Спурис З. Д. 1961. Состояние и перспективы орнитологических исследований в Латвийской ССР. В кн.: Экология и миграции птиц Прибалтики. Рига: 33–40.

Summary

Bird Watcher Uldis Lipsbergs – 90 /Ruslans Matrozis/

A number of Latvian families were bird watchers in the last century and this interest in birds and the practical skills of bird watching were transferred from generation to generation. One such family is the Lipsbergs. The more popular ornithologist is Juris Lipsbergs, but his older brother Uldis was also an ornithologist. Although Uldis worked with birds almost all his life, so far only minimal information has been published about his activities. Therefore, the author of this article outlines the general activities of the notable ornithologist Uldis Lipsbergs, who retained his interest in the bird world for more than half a century.